

ECCLESIA DOMESTICA: POJEM DOMÁCÍ CÍRKVE V DĚJINÁCH (3)

Vojtěch Novotný

PRVNÍ ČÁST STUDIE BYLA VĚNOVÁNA POJMU *ECCLESIA DOMESTICA* V NOVÉM ZÁKONĚ, DRUHÁ SLEDOVALA JEHO VÝVOJ DO DRUHÉHO Vatikánského koncilu (včetně). TŘETÍ ČÁST SI NYNÍ VŠÍMÁ TOHO, JAK BYLO TOTO TÉMA ROZVÍJENO V MAGISTERIU PAVLA VI. A JANA PAVLA II., A CELÉ POJEDNÁNÍ UZAVÍRÁ.

**Doc. PhLic.
VOJTĚCH NOVOTNÝ,
Th.D.**

Docent katolické teologie na KTF UK. Přednáší teologickou antropologii, eschatologii a dějiny teologie, vede Centrum dějin české teologie při KTF UK. Je redaktorem české větve mezinárodní katolické revue *Communio*.

4. Pavel VI.

Pokoncilní papežské magisterium se chopilo pojetí křesťanské rodiny jako jakési domácí církve nejprve velmi opatrně. Pavel VI. se k němu vrátil několikrát, my se však zastavíme u čtyř jeho nejzávažnějších textů.

Nejprve u audience, kterou 4. 5. 1970 poskytl členům Equipes Notre-Dame. Připomněl jim, že je-li každý z manželů skrze křest ponořen v Pána, pak se i jejich spojení uskutečňuje v Pánu, stejně jako je tomu u církve, a právě proto svátostné manželství nejenom představuje, ale skutečně obsahuje a skrze milost Ducha svatého i vyznačuje tajemství jednoty Krista s církví. Proto také láska, která je pojí, proměňuje životní společenství manželů v jakousi domácí církev, v zárodečnou, nejmenší, ale také nejzákladnější buňku církve. Právě v této malé církvi lze – zejména skrze pohostinnost – vstupovat do něhy církve, objevovat její mateřství, zakoušet její milosrdenství, neboť křesťanský rodinný kruh je usměvavou a něžnou tvář církve.¹

K tématu se Pavel VI. vrátil v apoštolské adhortaci *Marialis cultus* (2. 2. 1974). Připomněl úkony, v jejichž důsledku se křesťanská rodina jeví být domácí církvi, a zdůraznil, že rodina se ukazuje být jakousi svatyní církve tehdy, jestliže se její členové společně modlí. „V okamžiku, kdy je znovu objevován pojem rodiny jako domácí církve, je proto třeba příhodně a všemi silami usilovat o to, aby se v domácím prostředí opět prosadil zvyk společných modliteb.“ *Všeobecný úvod k denní modlitbě církve* v čl. 27 doporučuje, aby se rodina modlila část liturgie hodin a měla tak podíl na modlitbě církve. A papež dodává, že vedle toho je doporučené, aby se rodina společně modlily růženec.²

V apoštolské adhortaci *Evangelii nuntiandi* (8. 12. 1975) pak Pavel VI. uvedl, že výraz *ecclesia domestica* znamená, že v každé křesťanské rodině by se měly vyskytovat různé projevy a rysy univerzální církve (*varias Ecclesiae universae facies atque lineamenta*). Kromě toho se má rodina, stejně jako církev, stát prostředím, v němž se předává a z něhož vyznačuje evangelium. To obnáší evangelizaci dovnitř i navenek rodiny.³

Nakonec je třeba zmínit generální audienci z 11. 8. 1976. Při ní papež připomněl, že koncil použil výraz domácí církev v kontex-

tu nauky o všeobecném kněžství věřících, a že tedy jde o cosi veskrze praktického. Nebyl snad už u sv. Pavla pojem domácí církve spojen s pohostinností vůči apoštolovi a shromáždění věřících? Není snad spojen se společnou modlitbou, s výchovou dětí ke svátostnému životu apod.? Avšak za těmito praktickými projevy stojí skutečnost, jež se týká bytí rodiny. Křesťanská rodina „je domácí církvi“ (*Chiesa domestica essa è*). To proto, že má svůj trvalý zdroj v jednotě, jež pojí Krista s církví, činí rodinu malou církvi, „prvkem“ ve výstavbě jediné univerzální církve, jež je celým mystickým tělem Kristovým.⁴

Citovaným výrokem byl učiněn zásadní krok v pokoncilním vývoji v pojetí rodiny jako domácí církve. Zatímco Fiordelli ve svých koncilních projevech nepochyboval o tom, že rodina je sice poslední (nejmenší, dále nedělitelnou) strukturální jednotkou církve, přesto však je nepochybně církvi v pravém slova smyslu, koncilní dokumenty jsou zdráhavější. *Lumen gentium* připojilo k výrazu *ecclesia domestica* opatrné *velut* – jakoby, jaksi. A v *Apostolicam actuositatem* je *domesticum sanctuarium Ecclesiae* uvozeno podobně opatrným *tamquam* – jakoby, jaksi. Navíc je zde rodina chápána jako „jakási“ církev pouze v řádu činnosti. Pavel VI. vyšel od opakování opatrného postoje koncilu. Nakonec však dospěl k tvrzení, že křesťanská rodina domácí církvi čili církvi v malém je, protože ji ustavuje jednota mezi Kristem a církví. Teprve odtud se projasňuje, proč se rodina univerzální církvi podobá, když jako ona jedná: neboť teprve nyní je zřejmé, že *agere sequitur esse*. Protože rodina domácí církvi je, proto se také její činnost podobá činnosti církve univerzální.

5. Jan Pavel II.

Ještě dále postoupil Jan Pavel II. O rodině jako domácí církvi hovořil často, většinou ve stopách toho, co zde již bylo řečeno. Skutečně zásadní je to, jak zdůvodnil, že křesťanská rodina může a musí být nazývána domácí církvi.

V apoštolské adhortaci *Familiaris consortio* (22. 11. 1981)⁵ v čl. 19–20 stojí, že manželství vyjadřuje hluboce lidskou potřebu milovat a být milován, vytvářet životní společenství. Tuto potřebu vepsal do muže a ženy Stvořitel, jenž je – dodejme – sám v sobě trojosobní společenství věrné, a proto i věčné lásky. Ten také v Kristu této lidské potřebě přitakává, očisťuje ji a pozvedá a přivádí ji svátostí manželství k dovršení. Jak? Tím, že Duch svatý, vylitý při svátostném uzavření sňatku, dává křesťanským manželům účast na dokonalé lásce Kristově, a tak i dar nového společenství nerozlučné lásky, které je podílem na neodvolatelné nerozlučitelnosti, jež pojí Krista s jeho Snoubenkou církvi, již miloval do krajnosti, a proto i obrazem jednoty, která činí z církve nedílné tajemné tělo Pána Ježíše Krista.

Nuže, toto manželské společenství je základ, na kterém se buduje větší společenství rodiny (čl. 21). Stejně jako manželství,

i rodina je skutečnost přirozená. Stejně jako ono je však milostí Ježíše Krista proměňováno v nadpřirozené společenství. Rodině je dána nová jednota, která potvrzuje a zdokonaluje jednotu přirozenou a lidskou: jednota Ducha Božího, který shromažďuje věřící a spojuje je s Kristem i mezi sebou navzájem v jednotě Boží církve. „Specifickým vyjádřením a uskutečněním tohoto církevního společenství je křesťanská rodina. Proto také může a má být nazývána ‚domácí církví‘ (LG 11; srov. AA 11).“

Rodina se nestává církví proto, že jako církev jedná, proto, že církev napodobuje: je to sám Duch Kristův, vylitý ve svátosti manželství, který proměňuje přirozené společenství muže a ženy, jež se rozšiřuje v rodinu, v nadpřirozené společenství církve, v domácí církve. A právě proto, že rodina církví je, také jako církev jedná. Tuto skutečnost rozvádí Jan Pavel II. zejména v čl. 49–50. Křesťanská rodina je domácí církve, neboť je „živým obrazem a zpřítomněním tajemství církve v čase“ (*imago viva et historica representatio mysterii ipsius Ecclesiae*). Proto jí je také svěřeno církevní poslání (*ecclesiale officium*), jež je podílem na životě a poslání církve (*per vitae missionisque Ecclesiae participationem*).

Jistě, žádná rodina není domácí církví sama ze sebe. Stává se jí díky Kristovu Duchu a prostřednictvím Matky církve, která dává křesťanské rodině život, vychovává ji, dává jí růst, hlásáním Božího slova jí odhaluje její pravou totožnost, to, čím podle Pánova plánu je a má být. Ve svátostech jí obohacuje a posiluje Kristovou milostí, aby se ke cti Boha Otce posvěcovala. Hlásáním nového přikázání lásky jí povzbuzuje a vede k sloužící lásce tak, aby rodina následovala a prožívala rozdávat se a obětující se lásku Pána Ježíše Krista k celému lidstvu.

To znamená: Vede ji k tomu, aby si byla vědoma, že je církví a že má účast na prorockém, kněžském a královském poslání Ježíše Krista a jeho církve. K tomu, aby nejen přijímala Kristovu lásku a stávala se vykoupeným společenstvím, nýbrž aby také tuto lásku předávala dál bližním, a stala se tak společenstvím spásonosným. K tomu, aby se specifickým a původním způsobem aktivně a odpovědně podílela na poslání církve, a to tak, že sebe samu, to jest důvěrné společenství lásky a života, svým bytím a jednáním staví do služeb církve a společnosti. Když totiž její členové prokazují lásku jeden druhému i těm, kdo stojí mimo, budují v dějinách Boží království a přispívají k poznání Spasitelovy přítomnosti ve světě. Co to konkrétněji znamená, vykládá papež ve vztahu k Ježíši Kristu jako Proroku, Knězi a Králi. V čl. 51–53 proto představuje křesťanskou rodinu jako společenství věřících a víru hlásajících, jako společenství vedoucí dialog s Bohem, jako společenství sloužící člověku.

Druhý text, který je třeba zmínit, je *Dopis rodinám Gratissimam sane* (2. 2. 1994).⁶ V čl. 19 papež promýšlel slova páté kapitoly listu Efezanům. Jeho meditaci můžeme shrnout a rozvinout asi takto: To, že Kristus miloval církev a vydal sám sebe za ni, aby ji posvětil a očistil, neznamená to, že církev existovala dříve, než ji Kristus miloval. Tato jeho láska přece působí, že jsou

všichni hříšníci povoláváni k tomu, aby se stali církví oslavenou, svatou a neposkvrněnou. Jeho vydanost až do krajnosti církve tvoří. V okamžiku, kdy Bůh v Kristu miluje člověka, a to člověka hříšného, láskou Ženicha, se lidé stávají církví a církev se stává nevěstou. To není nic abstraktního: děj, který jsme popsali, se týká každého pokřtěného. Je milován, Kristus se za něj vydává, očišťuje jej a posvěcuje, a tak se v každém pokřtěném zpřítomňuje církev jako nevěsta Kristova. To znamená, že tato nevěsta na sebe bere různé podoby. Její snoubenecká tvářnost je ovšem nejzřetelněji patrná na manželství a rodině. Veliké tajemství vztahu Krista a církve bylo již od počátku myšleno a chtěno tak, aby mělo ve velikém tajemství životního společenství muže, ženy a jejich dětí svůj obraz a své konkrétní uskutečnění.

Z těchto premis potom papež vyvozuje velice silný závěr: „Sama rodina je velikým Božím tajemstvím. Jako ‚domácí církev‘ je *Kristovou nevěstou (instar ‚domesticae ecclesiae‘ sponsa est Christi)*. Univerzální církve, a v ní každá partikulární církve, se jako Kristova nevěsta zjevuje bezprostředněji v ‚domácí církví‘ a v lásce, která je v ní žita: v lásce manželské, otcovské a mateřské, v lásce bratrské a v lásce společenství osob a generací.“

6. Závěr

Kristus žádal od těch, kdo ho následovali, aby opustili vše, včetně rodin: otce a matky, ženy a dětí, bratrů a sester (L 14,26). Mělo se to stát tak reálně a naléhavě, že přítom musely být pomíjeny i nejsvatější rodinné tradice, jako např. rozloučení s rodinou či pochování otce (L 9,59–62). Ježíš dokonce prohlásil, že přišel postavit syna proti otci, dceru proti matce, snachu proti tchyni a způsobit, že nepřitelem člověka bude jeho vlastní rodina (Mt 10,34–37), ba že vydá na smrt bratr bratra a otec dítě,

foto: Miroslav Čech

povstanou děti proti rodičům a připraví je o život (Mk 13,32). Místo rodiny původní, kterou je třeba pro Ježíše opustit, obdrží učedník rodinu novou, Boží. Být s Kristem prostě znamená patřit k těm, kteří nejsou zrozeni z krve, ani z vůle těla, ani z vůle muže, ale z Boha, to jest z vody a z Ducha (J 1,13; 3,5).

Není snad zjevné, že církev se tvoří tam, kde rodinná pouta ustupují před Božím královstvím, před následováním Ježíše, před životem z Ducha? Ano! Ale tam, kde jde o manželský a rodinný

svazek, který uzavírají ti, kdo již ve svém životě na první místo Boží království postavili a vydali se ve stopách svého Mistra, se cosi zásadního mění. Svátost manželství je děj, kdy *gratia non destruit, sed perficit et elevat naturam*. Proto církev prohlásila, že Ježíš Kristus „povýšil manželství svých věřících na pravou a skutečnou svátost“,⁷ to jest: dal mu podíl na lásce, která jej samého pojí s církví, a tak i na milosti, jíž svou Nevěstu zahrnuje.

Manželství věřících se tak jeví jako onen moment, v němž se těm, kdo postavili Ježíše na první místo a v tomto smyslu pro něj všechno opustili, dostává nazpět nová rodina církve: rodina církve univerzální, partikulární, místní a ano, i domácí. Manželům je ve svátosti dán nový způsob bytí církví, který se potom projevuje i v řádu jednání, a to jak ve specifických úkonech víry, tak i ve zcela všedním životě přirozeném.⁸ Právě o něm vypovídá pojem *ecclesia domestica*. Je třeba ho užívat opatrně v tom smyslu, že jistě neříká o církvi všechno a že církev univerzální jaksi předchází církev domácí (zde má místo obezřetnost koncilu). Na druhé straně se jej ale není třeba bát, protože vystihuje to, čím křesťanská rodina skutečně je. A právě proto bl. Jan Pavel II. ve *Familiaris consortio* v čl. 21 napsal, že křesťanská rodina „může a musí být nazývána ‚domácí církví‘“. K tomuto vědomí se učitelský úřad církve propracoval v postupné recepci koncilu.

Rodina je domácí církev. A to ne pouze v řádu činnosti ani v nějakém přeneseném slova smyslu, nýbrž tím nejvladnějším možným způsobem: je Kristovou nevěstou. V jistém smyslu se tu vše vrací k nejprostšímu způsobu, jak věc vyjádřit. Církevní Otcové ve stopách evangelijního „kde jsou dva nebo tři shromážděni ve jménu mém, tam jsem já uprostřed nich“ (Mt 18,20) říkali: Kde je Kristus, tam je církev. Viděli jsme, že Klement Alexandrijský právě takto jednoduše dospěl k tomu, že rodina je církev. A se stejnou prostotou hluboké víry měl podle Evdokimova křesťanský Východ, když kontemploval Kristovu přítomnost na svatbě v Káně, za to, že Kristus je vlastně jediný Ženich každé svatby: v každé svátosti manželství pojímá Kristus církev za manželku a každý manželský pár uzavírá životní společenství s Kristem. Tak se stává domácí církví.⁹

Poznámky:

- 1 *Insegnamenti di Paolo VI.* Sv. VIII. Vatican: Typis Polyglottis Vaticanis, 1970, s. 429–430.
- 2 *Acta Apostolicae Sedis* 1974, č. 66, s. 113–168, čl. 52–54.
- 3 *Acta Apostolicae Sedis* 1976, č. 68, s. 5–76, čl. 71.
- 4 *Insegnamenti di Paolo VI.* Sv. XIV. Vatican: Typis Polyglottis Vaticanis, 1976, s. 638.
- 5 *Acta Apostolicae Sedis* 1982, č. 74, s. 81–191.
- 6 *Acta Apostolicae Sedis* 1994, č. 86, s. 868–925.
- 7 *Acta Apostolicae Sedis* 1930, sv. XXII, č. 13, s. 541, čl. 38; CIC/1983, can. 1055,1.

- 8 Srov. ZVĚŘINA, J. Věřím v církev. *Teologické texty* 2009, č. 2, s. 53: „Ke konkrétnímu růstu božského života dochází pouze v růstu života lidského. Tvoří jakousi jednotu. Je třeba je rozlišovat, aby byly *inconfuse, impermixte*, přesto však jsou pouze v jednotě. [...] Věřit v církev znamená věřit, že se církev děje v lásce a přátelství, ve sjednocení těla a duše. Církev se děje i v sexuálním spojení muže a ženy. Chápeme-li toto, přestává být církev divnou institucí, která pedantsky zasahuje do nejintimnějších lidských vztahů! [...] Církev je svatá, protože je Boží základ v nás. Jeho svatost postupuje vše: polibky zamilovaných, fyzické spojení manželů. Jednota církve se bude dít v těchto a mnoha dalších úkonech lásky. Nebude jen jednotou vnější, viditelnou. A ta vnitřní nebude tak nadzemská, aby nám činilo potíže věřit v ní zde na zemi.“
- 9 EVDOKIMOV, P. *Ecclesia domestica. L'anneau d'or* 1962, č. 107, s. 353–362; ID. *La Nouveauté de l'Esprit*. Bellefontaine: Études de spiritualité, 1977, s. 218–236.

Summary: **Ecclesia domestica: the term „domestic Church“ in history**

According to the Pope John Paul II, “the Christian family constitutes a specific revelation and realization of ecclesial communion, and for this reason too it can and should be called ‘the domestic Church’” (*Familiaris consortio* /1981, art. 21). The term “ecclesia domestica” is therefore essential for current theology of marriage and family and for the related pastoral care. The paper presents the results of contemporary research about his history. It consists of three steps: (1) the New Testament basis; (2) the development until the II Vatican Council; (3) the magisterium of Paul VI and John Paul II; conclusion. That is the third part of the article.

Papež Jan Pavel II. zavedl mj. tradici světových setkání rodin z touhy být blízko všem rodinám světa a žít s nimi tímto způsobem v trvalém dialogu (srov. článek Historie světových setkání rodin na stránkách Národního centra pro rodinu www.rodiny.cz). Při příležitosti prvního setkání v roce 1994 v Římě vydal *Dopis rodinám (Gratis-simam sane* z 2. 2. 1994). Vedle těchto setkání se konají i mezinárodní teologicko-pastorační kongresy o rodině. Rok 1994 byl vyhlášen Rokem rodiny i Organizací spojených národů.

Přehled témat světových setkání rodin:

1994	I.	Řím, Itálie	Rodina, srdce civilizace lásky
1997	II.	Rio de Janeiro, Brazílie	Rodina: dar a závazek, naděje lidstva
2000	III.	Řím, Itálie	Děti, jaro rodiny a společnosti
2004	IV.	Manila, Filipíny	Křesťanská rodina: Radostná zvěst pro třetí tisíciletí
2006	V.	Valencie, Španělsko	Předávání prožívané víry v rodině
2009	VI.	Mexiko City	Rodina jako nositelka lidských a křesťanských hodnot
2012	VII.	Milán, Itálie	Rodina: práce a slavení

K 20. výročí prvního Roku rodiny vyhlásil papež František i rok 2014 Rokem rodiny a požádal biskupské konference, aby na úrovni farností a vikariátů proběhly diskuse k tematice rodin v celé její šíři, a také k otázkám, které jsou aktuální pro křesťanské rodiny v kontextu soudobé kultury. Diskuse bude vycházet z přípravného dokumentu a do 6. prosince se do ní může zapojit každý v on-line verzi dotazníku, kterou připravilo pražské arcibiskupství (<http://www.apha.cz/rodina-vyzvy>). Výsledky diskuse mají být do konce ledna 2014 biskupskými konferencemi jednotlivých zemí zaslány generálnímu sekretáři biskupské synody o rodině, aby se staly podkladem pro zpracování lineament – tj. dokumentu k jednání biskupské synody, jež je plánováno na říjen roku 2014 a na Světové setkání rodin ve Filadelfii v roce 2015. Viz také praktickou přílohu, část A.